

Nota Staden Provinciebaan

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Bart BOT en Maarten BRACKE

19-3-2018

1. Gemotiveerd advies

De nota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Staden Provinciebaan, gelegen buiten woon- of recreatiegebied waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 5000m² of meer beslaat en de aanvrager een natuurlijke persoon of privaatrechtelijke rechtspersoon is, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota¹ bestond enkel uit een bureauonderzoek, in het programma van maatregelen was opgenomen dat er een proefsleuvenonderzoek diende uitgevoerd te worden in uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van dit proefsleuvenonderzoek beschreven.

De totale onderzoekbare zone was 47600m² groot. Op het noordelijk gedeelte van het terrein was een grote vijver aanwezig (700m²). Tussen sleuven 24 en 25 lag ondergronds een grote afwateringsbuis met een NW-ZO oriëntatie. Deze moest onaangeroerd blijven om de afwatering van het terrein te garanderen. Centraal, aan de westelijke zijde lag een opvangbekken met water (700m²). Ook hier kon niet gesleufd worden. Een deel van het oorspronkelijk te sleuven gebied viel weg omdat de plannen werden gewijzigd (zie figuur 1 voor het nieuwe grondplan van de geplande werken). Op dit deel, gelegen in het uiterste westen van het plangebied, wordt geen impact in de bodem meer verwacht (1200m²). In totaal werd 5302m² (11,13%) onderzocht door middel van 28 proefsleuven. Er werden 16 kijkvensters aangelegd in totaal 650m² (1,36%). De vooropgestelde dekkingsgraad van 12,5% zoals opgenomen in de Code van Goede Praktijk (te verdelen over 10% sleuven en 2,5% dwarssleuven/volgsleuven/kijkvensters) werd hiermee net behaald. De 28 proefsleuven en 16 kijkvensters bleken ruim voldoende om een inschatting te maken van het archeologisch potentieel.

De gegevens opgesteld in de bureaustudie toonden aan dat het projectgebied een zekere archeologische verwachting had gezien de ligging op de flank van een heuvelrug en de gekende archeologische sites in de ruime omgeving. Het vooronderzoek wees uit dat een site aanwezig is uit de volle middeleeuwen op het noordelijk gedeelte van het plangebied. De clusters van palen sporen toonden aan dat er zich een bewoningssite bevindt op dit gedeelte van het plangebied.

Op basis van de resultaten is een verder onderzoek noodzakelijk op het noordelijk deel van het terrein, met een oppervlakte van ca. 4550m². In het verder onderzoek kunnen bewoningssporen verwacht worden alsook eventueel waterhoudende structuren en (afval)kuilen. Verder onderzoek zal bovendien meer inzichten verschaffen in de fasering en indeling van het erf. Mogelijk kunnen nog artisanale sporen en/of vondsten aangetroffen worden. De opgraving van (vol)middeleeuwse bewoning zou een primeur zijn in de regio en zal bijgevolg een grote kenniswinst opleveren.

¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4998>

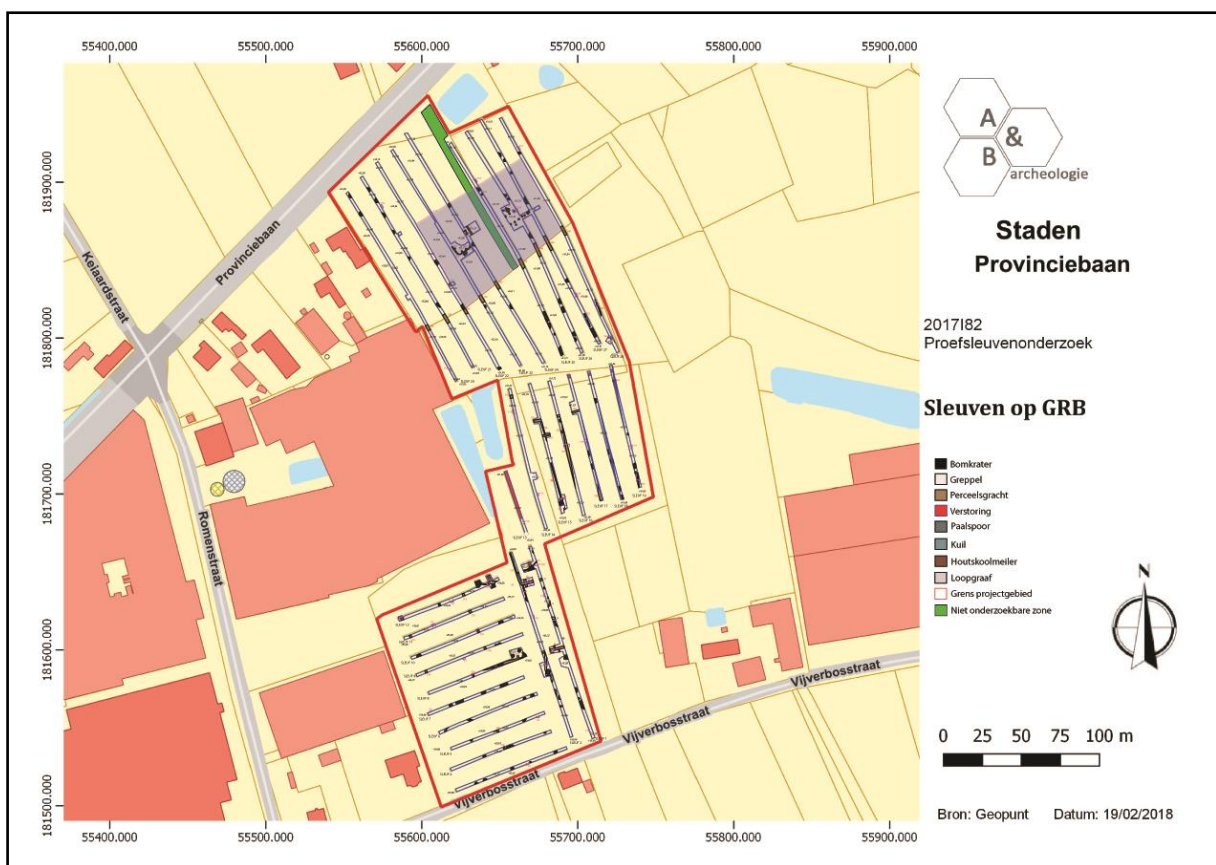
Figuur 1 Nieuw grondplan van de geplande werken (bron: opdrachtgever).

2. Afbakening van de opgravingszone

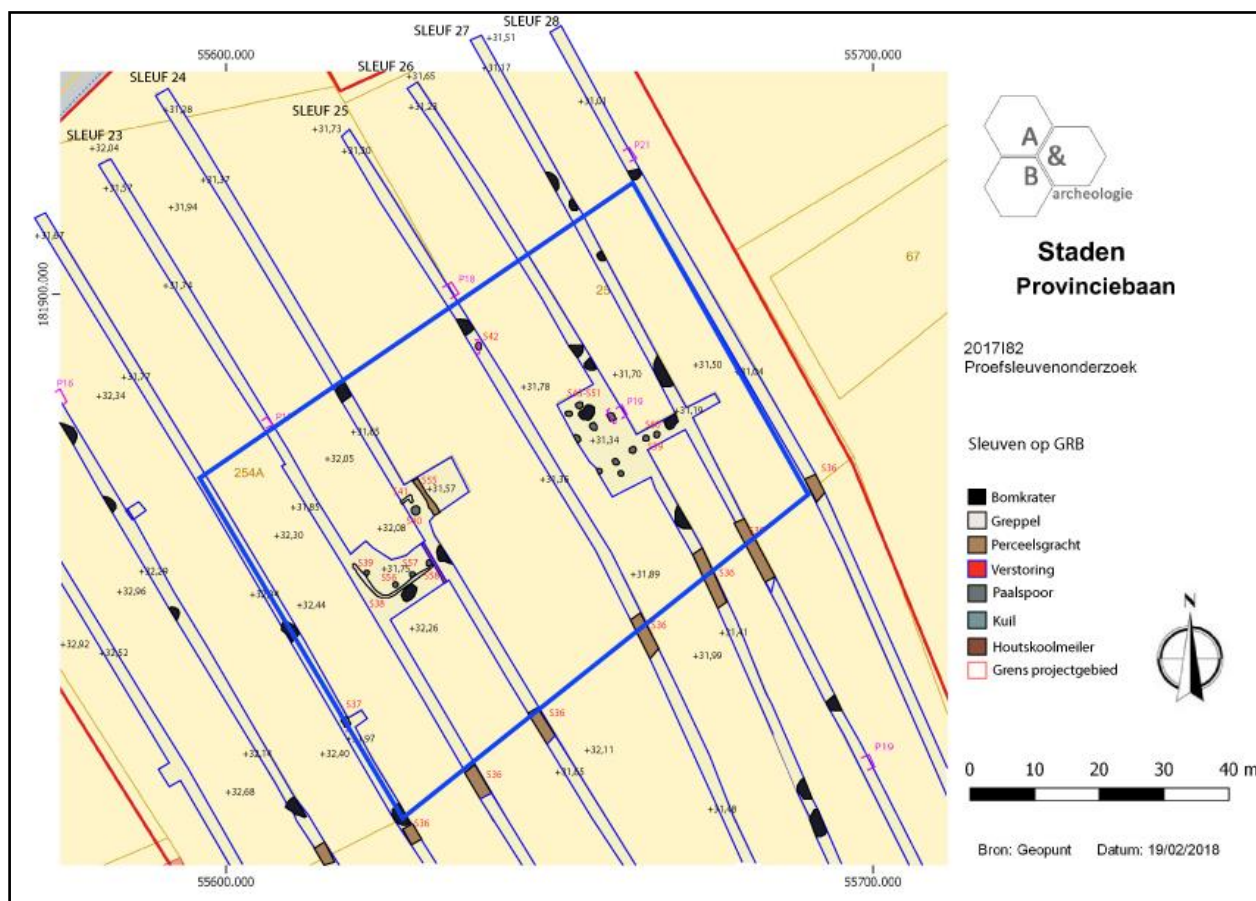
De verdere onderzoeken archeologische sporen werden aangetroffen in het noordelijk gedeelte van het plangebied.

Gezien de aanwezigheid van diverse bewoningssporen in de vorm van palenclusters wordt een verder advies voor opgraving gegeven binnen het noordelijke deel met een oppervlakte van ca. 4550m². De oostelijk en westelijke grens zijn respectievelijk de sleuven 28 en 22. Ter hoogte van deze sleuven werden geen archeologische sporen meer geattesteerd. Voor de noordelijke en zuidelijke grens werd rekening gehouden met de omvang van de te verwachten bewoning en met de aangetroffen archeologische sporen. De zuidelijke grens wordt bovendien gevormd door een recente perceelsgracht.

Bij het onderzoek dient ook rekening gehouden te worden met de centrale NW-ZO georiënteerde afwateringsbuis. Hier zal, indien nodig, een kleine bufferzone overgelaten worden. De strook waar de buis ligt, betreft een reeds verstoorde zone (zie figuur 2, groene zone).

Figuur 2 Afbakening van de opgravingszone ca. 4550m² (paars).

Figuur 3 Detail van de afbakening van de opgravingszone (blauw kader).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de archeologische sporen te karteren en onderzoeken. Volgende niet limitatieve vraagstellingen dienen hierbij vooropgesteld te worden:

- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Wat is de aard van de bewoning? Welke (gebouw)structuren kunnen worden herkend? Kunnen de huisplattegronden vervolledigd worden? Tot welke types kunnen de huisplattegronden gerekend worden? Fasering?
- Is er sprake van een één- of meerasig erf? Uit welke periode dateert het erf? Zijn er visuele afbakening (erfgracht, greppels, ...) of betreft het een zwevend erf?
- Kan er een verschuiving opgemerkt worden, in ruimtelijke zin van de bewoning?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, begraving, artisaanaal, ...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, waterputten, kuilen, ...)?
- Kunnen sporen of vondsten van artisanale activiteiten onderscheiden worden, zoals bv. meilers?
- Uit wat bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren over het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (¹⁴C-datering, macrobotanisch, pollen, dendrochronologie, houtsoortbepaling, anthracologie, petrografie, archeozoölogie, ...). Wat kan gezegd worden van het toenmalige landschap op basis van het natuurwetenschappelijk onderzoek? Kan de site op basis van ¹⁴C-datering scherper gedateerd worden?
- Wat was het (cultuur)landschap doorheen de tijd? Hoe verhoudt zich dit tot de locatie keuze van de vastgestelde bewoning?
- Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap uit deze specifieke periode(s)? Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden of betreft het een lokaal fenomeen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

4.1. Opgraving

Gezien de geplande werken en de aanwezigheid van archeologische sporen is een *in situ* behoud niet mogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden om de archeologische resten te onderzoeken.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 4550m². Het onderzoek kan uitgevoerd worden op één archeologisch vlakniveau (C-horizont) in twee of meerdere werkputten. Het vlak dient aangelegd te worden met een graafmachine met een platte graafbak onder begeleiding van de archeoloog. Hierbij wordt de grond afzonderlijke gestockeerd om vermenging te voorkomen. Bij het onderzoek dient ook rekening gehouden te worden met de centrale NW-ZO georiënteerde afwateringsbuis. Hier zal, indien nodig, een kleine bufferzone overgelaten worden. De strook waar de buis ligt, betreft een reeds verstoorde zone.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en de selectie welke stalen verder onderzocht dienen te worden, gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput, ...) aangetroffen wordt, dient men te werken met een bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. Hierbij kan een controleboring aanwijzingen geven van de maximale diepte van het spoor en de positie van de grondwatertafel. Op basis van de controleboring kan beslist worden of bronbemaling nodig is of niet.

4.2. Natuurwetenschappelijk onderzoek op houtskoolmeiler S54

Aan de zuidelijke zijde van sleuf 28 werd een houtskoomeiler aangetroffen (S54). Het spoor werd volledige opgegraven d.w.z. gecoupeerd, geregistreerd en bemonsterd. Het potentieel tot kennisvermeerdering van dit spoor werd onvoldoende groot geacht om deze mee op te nemen in de advieszone, zeker gezien zijn geïsoleerde positie. Het kennispotentieel kan gerealiseerd worden op basis van de gegevens en stalen die tijdens het proefsleuvenonderzoek gegenereerd zijn. Houtskoolmeilers worden in verband gebracht met de ontginningsfase van een bepaald gebied of regio en kunnen veel informatie verschaffen over de historiek van het landschapsgebruik. Hoewel

het zeer verspreid gelegen structuren betreft, bevatten ze dus wel degelijk enige informatie en ook potentieel tot kennisvermeerdering.

S17 betreft het ander houtskoolrijk spoor. Echter gezien hier geen sluitende aanwijzingen zijn dat het hier gaat om een houtskoolmeiler is een verder natuurwetenschappelijk onderzoek niet noodzakelijk en weinig zinvol. Houtskoolmeilers kenmerken zich door hun zeer houtskoolrijke vulling met resten van grove brokken. Dit spoor vertoont duidelijk andere kenmerken en lijkt eerder een kuil te zijn met een houtskool lens. Gezien zijn onbepaalde aard en geïsoleerde positie wordt deze niet weerhouden.

Uit de vulling van S54 werd 3l genomen ten behoeve van anthracologisch onderzoek en 14C datering. Concreet kan een 14C-dateringsonderzoek meer inzicht verschaffen in de datering van de ontginning, terwijl anthracologisch onderzoek meer informatie kan genereren over de landschapshistoriek op lokaal en supraregionaal niveau door de determinatie van de specifiek gebruikte houtsoorten.

Volgende niet-limitatieve onderzoeksvragen kunnen gesteld worden met betrekking tot de houtskoolmeilers:

- Hoewel houtskoolmeilers veelvuldig vastgestelde fenomenen zijn in de regio rond Roeselare, is niet duidelijk in welke periode(s) deze praktijken werden uitgevoerd. Wat is bijgevolg de precieze datering van deze houtskoolmeiler?

- Welk hout werd in de structuur verkoold? Wat zegt dit over het bosbestand in de onmiddellijke omgeving?

- Kan de houtskoolmeiler op basis van gelijke datering of op enige andere manier gelinkt worden aan de resultaten van de archeologische opgraving in het noordelijke deel van het plangebied? Zijn er aanwijzingen dat de bewoners van de aangetroffen nederzetting zich met deze activiteit bezighielden?

Bovengestelde vragen kunnen beantwoord worden door het uitvoeren van enkele natuurwetenschappelijke analyses. Meer specifiek 14C-dateringen en anthracologisch onderzoek, beide uit te voeren op de verkoolde houtresten. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstellingen kunnen beantwoord worden. Deze analyses worden meegenomen met eventueel natuurwetenschappelijk onderzoek dat kan voortvloeien uit de vlakdekkende opgraving in het noordelijke deel van het plangebied. De analyses zullen pas gebeuren na afronding van het terreinwerk en basisverwerking van de opgraving. De kosten voor deze analyses en de verwerking ervan zijn mee opgenomen in het programma van maatregelen, alsook het aantal voorziene analyses.

5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt ca. 20 werkdagen tijd in beslag voor een ploeg van 3 tot 4 mensen. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 25 mandagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het archeologierapport, eindverslag, opstellen van grondplannen, wassen/verpakken/inventariseren van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ...

7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten): 36 500 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 10 500 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: maximaal 7 000 euro. Voor het natuurwetenschappelijk onderzoek werd al rekening gehouden met 1VH 14C analyse en 1VH anthracologisch onderzoek op het monster genomen uit de houtskoolmeiler S54.
- Onderzoek van omvangrijke sporen dieper dan de grondwatertafel (bv. waterputten): bronbemaling, onderzoek, kraanwerk, staalname, verwerking: 2500 euro tot 3000 euro per structuur

8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 3 personen, waarvan minstens 2 archeologen.
- De veldwerkleider heeft minstens 200 werkdagen ervaring met terreinonderzoek van landelijke sites, in het bijzonder sites uit middeleeuwen.

9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten door de erkende archeoloog als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de eigenaar.